

YAKLAŞAN FIRTINALAR: KENTLERİN GELECEĞİNİ ÖNGÖRMEK

Article by Pablo Servigne

July 18, 2019

Gezegeneğimizin geleceği hakkında şimdilerde genel kabul gören gelecek tahmini, kentlerimiz üzerine kurduğumuz, teknolojik büyüme ve bolluk dolu “parlak” gelecek vizyonunu yerle bir ediyor. Buna nazaran gerçekliğimiz haline gelebilecek olası senaryoları, daha etkili bir şekilde uyum sağlamak ve belki de gidişatı yönlendirmek umuduyla, acilen tahayyül edip yüzleşmemiz gerekmektedir.

Bugün dünya üzerinde şehirler birçok ciddi tehdit ile karşı karşıya: çevre kirliliğinden iklim değişimine, kaynakların kıtlığından aşırı nüfusa ve bunlar gibi birçoğu... Bu sorunlar üzerine farkındalığın artması “yeşil”, “sürdürülebilir”, “akıllı”, “esnek”, “sıfır karbon” projeler ve “eko-mahalleler” gibi “çözümlerin” hızla çoğalmasına sebep oldu. Peki, çözmeye çalıştığı problemlerin ölçeği ile karşılaştırıldığında, bu inisiyatifler ne kadar etkili olabilir? Gelecek hakkındaki vizyonumuz, acilen gerçekçi bir çerçeveye alınmalı. Çizgisel ilerleyen bir kentsel gelecek vizyonu, İkinci Dünya Savaşı sonrası yeniden yapılanmayla oluşturulan bolluk imgelemesinden besleniyor. Lakin bu refahı oluşturan şartlar artık geçerli değil.

Kentlerin yüzleştiği temel tehditleri yakından incelersek, olası gelecek senaryolarını keşfetmek için temelleri oluşturabiliriz. Hayal gücümüzü teşvik ederek, bu kavramsal çerçevenin bizlere elimizdekilerden daha inanılır ve uzun soluklu kent politikaları tasarlamamızda yardım edeceğini umuyoruz.

Risk altındaki kentler

Küresel ısınmanın riskleri herkesçe biliniyor. BM’e göre, 750,000 üzeri nüfusa sahip şehirlerin %60’ından fazlası en az bir önemli risk ile karşı karşıya. IPCC tarafından yayınlanan son raporlara göre bu önemli risklerden biri, ekolojik şokların Avrupa şehirlerimizin çoğunu besleyen endüstriyel besin sistemini çökertmesi (1).

Metaller, su, ahşap ve enerji gibi kaynakların kıtlığı da bu büyük tehditler kategorisine giriyor. Aslına bakılırsa, bir şehri ciddi bir şekilde alt üst etmek kadar kolay bir şey yok – sadece besin ve enerji kaynaklarının tıkanmasına bakıyor. Bunlar bir şehrin karşı karşıya kalabileceği en kötü tehditler çünkü sosyal, ekonomik ve sonrasında da politik etkilerinin hissedilmesi neredeyse an meselesi. Bundan dolayı tüm yönetimler yüz yıllarca besin güvenliğini sağlamaya öncelik vermişlerdir.

Belli tür çevre kirlilikleri de ciddi tehditleri meydana getiriyor. Ağır metaller ve organik bileşikler toprağı kirletip aerosoller belli kentleri yaşanamaz hale getirirken, ortada büyük endüstriyel kazaların kentsel nüfusları tamamen tahliye ettirmesi riski mevcut.

Kentlerin tüm bunları öngörmeyi, şokları zapt etmeyi, zararları telafi etmeyi ve çoğu zaten dünyanın farklı yerlerinde vuku bulmakta olan bu olaylardan ders çıkarmayı öğrenmesi gerekiyor. Bunları başarmak için kaynaklara, enerjiye ve belli bir düzeyde sosyal düzene ihtiyaçları var – ki bunları garantilemek gittikçe zorlaşıyor.

Aslına bakarsak, tüm bu tehditlerin, şehrin dışından geldiğini düşünebiliriz (dışsal tehditler). Oysa ki ortada bunlara denk ciddiyette ve daha da az aşına olduğumuz başka tehditler var: içsel tehditler. Bunlar da genelde hassas altyapı ve sosyal çatışmalardan meydana çıkıyor.

Tanınmış tarihçi ve arkeologların da bildiği gibi bir şehrin büyüme ve gelişme kapasitesi iyi iletişim, ulaşım, ve şebeke bağının iyi dağıtımını muhafaza etmesine bakıyor. Bugün OECD ülkelerinde ulaşımın, elektriğin ve su altyapısının çoğu 50 yaşın üzerinde (bazılarında 100) ve bunlar maksimum kapasitelerinin çok üzerinde işlemekte (2). Kent yaşamının bağları, karmaşıklığı, homojenliği ve unsurlarının hareket hızının boyutu da bu altyapının hassasiyetini arttırdı. Bu sebeple sel, fitrina ve terör saldırıları gibi tek seferlik olaylar ile destabilize olabiliyor.

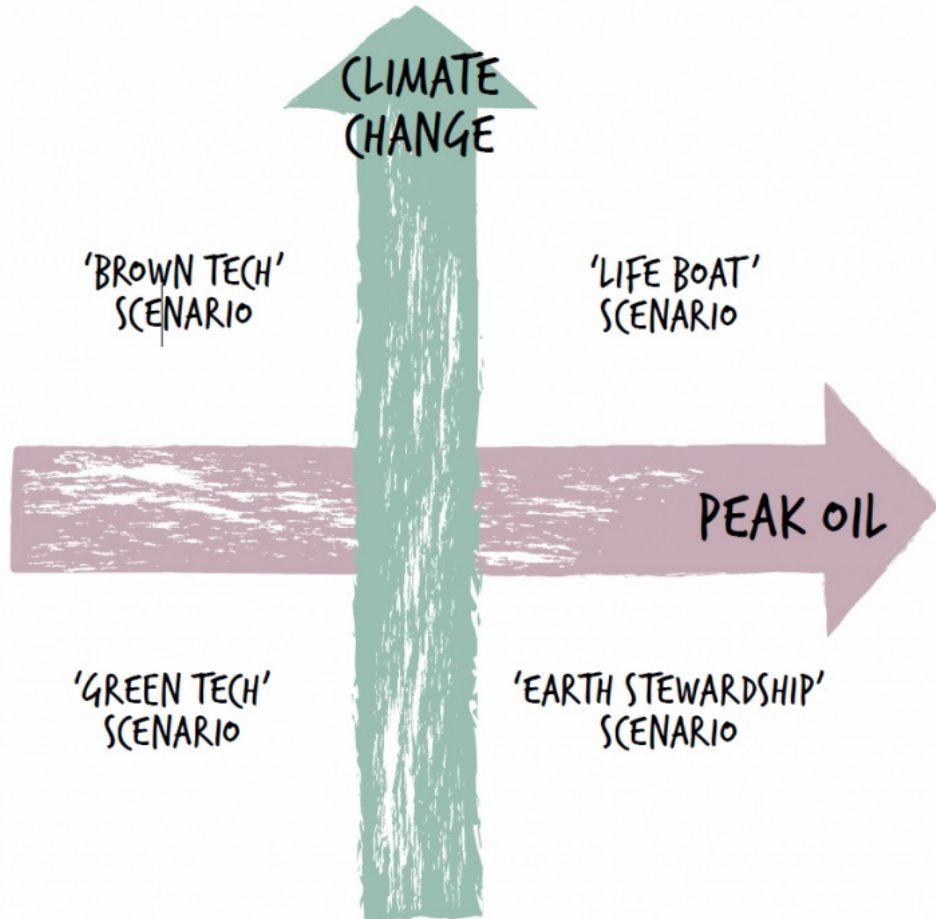
2000 yılında gerçekleşen dizel yakıtı fiyatlarının artması sonucu, Birleşmiş Krallık’ta grev yapan 150 kamyon şoförünün ana yakıt depolarını alıkoymasıyla, bu olayın neticeleri kendini süratle hissettirdi: *“Grev başladıktan sadece 4 gün sonra, ülke rafinerilerinin çoğu faaliyetlerine son verdi ve hükümet kalan kaynakların korunması amaçlı belli adımlar atmaya zorlandı. Ertesi gün insanlar besin istifleme için mağaza ve süpermarketlere akın ettiler. Bir gün sonrasında, benzin istasyonlarının %90’ı çalışmayı durdurdu, ve NHS (Ulusal Sağlık Servisi) medikal aciliyeti olmayan ameliyatları iptal etmeye başladı. Kraliyet Postası teslimatları durdu, birçok kasaba ve köyde okullar kapılarını kapattı. Tesco ve Sainsbury’s gibi büyük süpermarketler karneleme çıkardılar ve hükümet hayati malların konvoylarına eşlik etmesi için orduyu görevlendirdi. Sonuç olarak toplumun baskısı ile grev sonlanmış oldu.”* (3)

Bir şehrin sosyal düzeni, şebekeler bozulmasa dahi hızlıca bocalayabilir. Bunu sağlamak için tek gereken ekonomik veya politik bir krizin ortaya çıkıp endüstriyel aktivitenin çökmesine, büyük iş kayıplarına, konut krizine, spekülasyon balonunun patlamasına, isyanlara, topluluk veya sınıf çatışmalarına, terör olaylarına ve bunun gibi birçok krizi beraberinde getirmesi. Saydığımız olaylar sıklıkla karşılaşılır oldu. Bunun altında yatan sebep ise ülkeler (4), hatta şehirler arası ekonomik ve sosyal eşitsizliğin önemli ölçüde artması (5). Bu yeni bir durum değil, ancak tarih içerisinde unutulmuş izlenimi veriyor; arkeoloji bize büyük medeniyetlerin ekonomik ve politik elitlerinin, insanlara ve doğal ekosistemlere uyguladıkları baskılar ile çevrelerine engellenemez bozulmalar getirdiğini gösteriyor (6).

Son olarak, tüm bu tehditlerin birbirine bağlı gerçekleştiğini ve şimdilerde küreselleşmiş seviyede işlediğini belirtmek gerekiyor. Büyük, homojen, hızlı işleyen ve derin bağlar ile birbirine bağlı uluslar arası şebekeler, çelişkili bir biçimde küçük kargaşalara daha dirençli hale gelmişken, ortaya çıktığı zaman sistemde domino etkisi yaratarak çöküşe sebep olan büyük aksaklıklara karşı daha hassas (7). Bilim insanları yeni bir tür riskten söz ediyor: bu kapsamlı kompleks ağ sistemin doğasında var olan “sistemsel küresel riskler”. Küresel ağların ana düğüm noktaları olan kentler, bu risklere oldukça açık.

Gelecek için senaryolar: erken uyarılan, erken önlem alır

Buna göre dört adet senaryo göz önüne getirilebilir. Burada amaç telaşlandırmak veya geleceği kestirmek değil, hayal gücünü canlandırmak ve bahsedilen tehditlerin olası gelecekler üzerindeki etkilerini test etmek. Bu senaryolar pusula üzerindeki noktalar gibi ele alınmalıdır. Bunlar gelecek için oluşturulmuş arketiplerdir, ileride nelerle karşılaşacağımızı anlamamıza yardımcı olmak için üretilmişlerdir.

Senaryoların dörde ayrılması, iki ileri görüşlü yapıttan temelini alır: David Holmgren’in *Future Scenarios* çalışması (8) ve mimar ve plancı Newman, Beatley ve Boyer’in *Resilient Cities* çalışması (9). İlk çalışma, petrol bazlı yakıt kullanımının artması ve iklim değişikliği ile ilişkili olarak olası gidişatları araştırıyor.

Eğer iklim değişikliği aşamalı bir etkiye sahipse ve toplumu değiştirmek için yeterli manevra alanı sunuyorsa, bu durumda iki olası senaryo bulunmakta: kaynakların yavaşça azaldığı durumda görece daha rahat gerçekleşen “yeşil teknoloji” senaryosu, veya enerji kaynaklarının hızlıca azaldığı durumda radikal değişikliklere yol açan bir “toprak yönetimi” senaryosu. Buna karşılık olarak, eğer iklim değişikliği ani ve şiddetli etkiler gösterirse toplum, otoritelerin *status quo*’yu devam ettirmek için tüm güçlerini birleştirdiği bir tür

“kahverengi teknoloji” evresine eğilir. Ya da, daha da kötüsü (filika senaryosu), yıkımlar anı kaynak kayıpları ile beraber gerçekleşirse, toplum tamamen çökebilir.

İkinci yayın özellikle petrolün bitişine odaklanıp, bunun kentler üzerindeki etkisini inceliyor. Şu soruyu soruyor bizlere: *Kentlerin tamamen petrole bağımlı olduğunu ve muazzam karbon ayak izi bıraktıklarını göz önünde bulundurursak, petrol devrinin sonundaki modern endüstriyel kentlerin akıbetleri ne olacaktır?* Burada ulaşım ve besin güvenliği meseleleri bilhassa incelenmiştir. Yazarlar, Holmgren’inkine benzer dört adet senaryo önerirler: dirençli şehir (“yeşil teknoloji” senaryosu ile örtüşür), bölünmüş şehir (“kahverengi teknoloji” senaryosu), kırsallaşmış şehir (“toprak yönetimi” senaryosu) ve çökmüş şehir (“filika senaryosu”).

Yine de bu iki ileri görüşlü yayın, içsel tehditleri göz önünde bulundurmadan, sadece dışsal tehditlere (iklim ve petrol) dayanan senaryoları göz önünde bulundurmakta. İçsel tehditler, izleyen öneriye doğrudan dahil edilmiştir (10).

Ekoteknik şehir

Eğer küresel ısınmanın etkileri aşamalı olarak gerçekleşirse ve bir “enerji geçişi” (11) sağlanabilirse toplum, çatışma veya felaketler oluşmadan “yeşil” teknolojileri benimseyebilir, başarılı bir geçiş dönemi sağlayabilir ve yaygın yenilenebilir enerji sistemlerine doğru hareket edebilir. Bu da bölgesel ve kırsal ekonomilerde canlanmaya, daha sürdürülebilir bir tarıma, daha yatay politik sistemlere, yerel ekonomi ve toplu taşımayı öncelik haline getiren, daha kompakt şehirlerin ortaya çıkmasına yol açar. Verimli enerji teknolojisi ve ekonominin yerelleştirilmesi sayesinde çevre kirliliği azalır, ekonomik büyüme yavaşlar ve bu sırada bir denge bulunmuş olur. Ancak bir kentin bu yola girebilmesi için hâlihazırda dayanıklı ve bakımlı altyapıya sahip olması gerekir, bu da büyük politik, ekonomik ve sosyal kargaşaları önler. Bu senaryo, açık arayla demokratik toplumlarımızın sahip olduğu güvenlik ve yaşam standartlarını sürdürmesi açısından en istenilir senaryodur. Özetle, önemli engellerin bulunmadığı durumlarda, enerjinin azaldığı bir bağlamda dahi verimli bir geçiş dönemi sağlanabilir. Kent yavaş ancak emin adımlarla, önündeki “fırtınalara” hazırlıklı hale gelebilir.

Eko-köy kenti

Akaryakıt ve doğalgaz da dâhil kaynakların hızlıca azalması, dünya ekonomisini çöktürecek bir krizi tetikleyebilir. Ortaya çıkan küresel çöküş, ciddi sosyal problemlere yol açacak bir politik istikrarsızlığa sebep olabilir. Ancak (çelişkili bir biçimde) bununla beraber sera gazlarının salınımı da durur. Sonrasında ise, kentten kırsala büyük bir göçü takip edecek şekilde, bazı kırsal alanlarda yerel dirençli topluluklar ortaya çıkar. Bu durum tarım ekolojisi ve permakültür tekniklerinin, yerel demokrasiler için kapasitelerinin artırılması ile sağlanır. Bununla beraber başlıca megapollerin zengin, özel, etrafı çevrili mahalleleri, banliyölerde kentsel tarımı geliştirerek barındırmaya devam etmesi de mümkün. Böyle bir senaryoda kimsenin, medeniyetin önceden var olduğu şekilde devam ettirilebileceğine inancı yoktur. İnsanlar radikal bir biçimde farklı bir hayat düzeni için çalışırken, eskiyi geride bırakmış olurlar. Kentler, kendine yeterli Ortaçağ kentlerine benzer bir biçimde çoğu besin ve enerji ihtiyaçlarını lokal çözerek yarı-kırsal duruma geri döner. Kent sınırlarındaki yerleşim alanları, 19. yüzyılın Parisli pazar bostancılarına benzer, merkezi besleyip atıkları geri dönüştüren eko-köylerden oluşturulur. Ancak bu “radikal dirençlilik” idaresi ancak, politik ve sosyal düzeni karıştırabilecek kasırga, isyan ve devrimler gibi büyük faciaların çok fazla ve sık olmadığı durumda uygulanabilir. Bunların olduğu durumlarda ise kent düzeni, kaos ile çöküşü engelleme ve demokrasiye benzer bir sistemin devamlılığını sağlama şansını (giderek yerleşen ölçeklerde) sürdürürse dahi, radikal bir şekilde değişebilir. Bu senaryoda kent, “fırtınalar” tarafından ortadan kaldırılmadan hızlıca dönüştürülebilir.

Dışa kapalı kent

Enerji kaynaklarında yavaş bir azalma, nüfus sahibi otoritelerin yerlerini korumaları için uygun bir oluşturur ve böylece herhangi bir gerçek dönüşüm ihtimali zayıflamış olur. Otoriter yönetim ve açgözlü özel şirketler yenilenemez kaynaklar üzerinden, felaket sonuçları olacak bir maden sanayii akını gerçekleştirirler. Ancak bununla beraber iklim ve çevresel krizler öyle yoğun bir raddeye erişir ki eşitlikçi olmayan merkezi ve askeri politikalar sonucu toplumun tüm enerji ve kaynakları sadece gemiyi ayakta tutmak için harcanır. Kent parçalanır; zenginler kendi korunaklı yaşam alanlarında giderek pahalılaşan kaynaklara erişimi sağlayabilecek, kendilerini yeni teknolojiler ile iklimsel farklılıklardan koruyabilecekler. Varlıksız kesim ise yarı-kırsal alanlarda kıt tarımsal arazilere bağlı halde veya gettolarda kaynaklara erişimleri giderek zorlaşacak şekilde tutunmaya çalışır. Bu senaryoda ekonomik ve politik elitler, varlıklı ve dışa kapalı yaşam alanlarından şiddet ve korku uygulayarak imtiyazlarını korurlar. Bu kesimin giderek daha da baskıcı yasalar uygulaması kaçınılmazdır. En vahim durumdaki kesimler ise giderek çevresel ve sosyal felaketlerden kendilerini koruma yetilerini kaybederler. Belli bölgeler göçmenlerin gelmesi ile kalabalıklaşır ve polisin bile giremediği gettolar oluşur. Politik bütünlük ve bununla beraber demokrasi, bu senaryoda ilk kurbanlar olur ve özel sektörün daha fazla ayrıcalık ve toplumsal bölünme yaratan mekanizmalarına alan açılmış olur – başka bir deyişle toplumsal kaos için uygun ortam hazırlanır. Kent un ufak olur, zenginler krizi “idare ederler” ve kalan herkes bunlara dayanmaya çalışır. Üsttekiler, alttakileri giderek daha da demokratik olmayan yöntemlerle kontrol ederler.

Çökmüş kent

Seri ekonomik ve politik çöküşün (Eko-Köy senaryosu) şiddetli çevre ve iklim krizleri ile birleştiği durumda “dirençli kent” yöntemlerini

izlemek için çok geçtir – çöküş kaçınılmazdır. Tarihin de gösterdiği gibi, yeterince hazırlık yapılmayan zamanlarda çeşitli felaketlerin de denkleme katıldığı durumlarda herhangi bir kentin çöküşüne dayanması söz konusu değildir. Bununla alakalı örnekler azımsanacak gibi değildir. Örneğin Efes Antik Kenti, Roma İmparatorluğu’nun limanı ve en büyük ikinci şehri, çevredeki ağaçların tamamı kesildikten sonra nehrin kurumasıyla, yaklaşık olarak M.S. 1000’li yıllarda terk edilmiştir. Savaş, hastalık ve açlık tarih boyunca birçok kere kentleri boşaltmıştır – bu riskler bugün için de geçerlidir. Suriye ve Libya’da silahlı çatışmalar bazı şehirlerin bütününe harabeye çevirmiş, bu şehirler hala toparlanamamıştır. Sarsıntının çok şiddetli olduğu durumlarda bir kısım kentsel nüfus kaçar. Kaçamayanlar ise kalıp kıtlıklar ve kaosu tutsağı olur. Salgınlar ve/veya çatışmalar, sosyal hayatı bölgesel askeri diktatörlerin kontrol ettiği klanlara indirir. Bazı küçük topluluklar sağlıklı nehirler, verimli topraklar, kapalı manastırlar gibi istisnai koşullarda tutunabilirler. Bu küçük “adalar” (Holmgren’in “filikaları”), insanlığın karanlık bir dönemde hayatta kalması ve gelecek yıllar içerisinde gerçekleşecek bir “Rönesans umudu” sürdürmesi için tek şanstır. Bu senaryoda, öngörülemeyen ve geri alınamaz domino etkileri, kentin seri çöküşüne yol açar.

EXTERNAL THREATS		CLIMATE AND ENVIRONMENTAL SHOCKS	
Supply Chain Disruption (including oil)	⊖	Ecotech	Enclaves
	⊕	Ecovillages	Collapse
⊖ = Delayed and/or rare and/or weak ⊕ = Imminent and/or frequent and/or strong			
INTERNAL THREATS		ECONOMIC AND SOCIAL SHOCKS	
State of structures and networks	Robust / resilient	Ecotech	Enclaves
	Fragile / vulnerable	Ecovillages	Collapse

Hayalgücümüzde bir çatlak

Bu dört senaryoluk pusula, bize geleceğe yeni bir şekilde bakmayı ve ne gibi tehlikeler altında olduğumuzu daha net görmemizi sağlar; sınıflar arası ilişkilerin katılaşmasından kentlerin endüstriyel aktivitelerinin yok olmasına, toplu göçlere, yeşil teknolojilerin gelişimi için gereken altyapıların çöküşüne dek. Bu öngörülerin incelikleri detaylandırılmamış olsa da küresel trendlerin, kargaşaya veya bazı kişilerin diyebileceği gibi çöküşe doğru gittiği oldukça açık.

Bu senaryolar, teknolojik gelişme mitleri etrafında dönen (ve bizi sanal olana hiç olmadığı kadar bağlı hale getirip doğal olandan uzaklaştıran) yaygın öngörülerden farklılaşmakta. Ancak açık bir şekilde bu yaklaşımın (ve Dünya Sistem biliminin) sınırlarına ulaşmış durumdayız. Geleceğimizin çatlayıp sekteye uğramasına hazırlıklı olmalıyız.

Endüstriyel ülkelerin şehirlerinde (tabi ki bunların içinde Avrupa da var), önümüzdeki on yılda kentleşmede doruğa ulaşma ihtimali yüksek. Başka bir deyişle, artık bu ultra-kentsel yönde ilerleyemeyiz. Endüstriyel kentlerin akıbeti yüksek ihtimalle nüfus küçülmesi, yeşil bantlar ve kırsal bölge ile yeniden temasa geçme, sosyal eşitsizliklere (geç kalınmış) bir tepki ve ekonominin yer değiştirmesi şeklinde olacak. Belli senaryolar için dengeyi eğmek bize bağlı.

Bu senaryoların kesin doğası net olmasa da, kentselin geleceğinin dirençli kentler yönünde olması gerektiği konusunda emin olabiliriz (12). Şehirler, bazıları diğerlerinden daha zahmetsiz belli “fırtınalar” ile karşılaşmak zorunda ve bu durum, Avrupalıların kentlerini nasıl tasarlayıp içerisinde barındıklarını radikal bir şekilde değiştirecek. Bu “fırtınaları” bugünden tahmin etmek, hissetmek ve tahayyül etmek bizi daha hazırlıklı kılar ve felaketleri önleyebilmemizi sağlar.

Bu yazı, Barricade (Liège)’’ tarafından yayınlanan ‘‘Imaginer l’Avenir des Villes’’ (2016) makalesinin ilk bölümünün kısaltılmış halidir. Makaleye www.barricade.be adresinden erişebilirsiniz.

-
1. P. Servigne (2017). Nourrir l’Europe en temps de crise. Vers de systèmes alimentaires résilients, Babel.
  2. I. Goldin & M. Mariathasan, (2014). The butterfly defect: How globalization creates systemic risks, and what to do about it. Princeton University Press, p.101.
  3. P. Servigne & R. Stevens (2015), Comment tout peut s’effondrer. Petit manuel de collapsologie à l’usage des générations présentes, Seuil, p. 116.
  4. R. Wilkinson, & K. Pickett (2009). The Spirit Level: Why Equality is Better for Everyone, Allen Lane.
  5. O. Razemon (2016) Comment la France a tué ses villes, Rue de l’échiquier.
  6. For example, the salinisation of land during the third millennium BCE in Mesopotamia, or, today, the living stands of rich Europeans destroying tropical forests. See N. B. Grimm, et al. (2008). Global change and the ecology of cities, Science, n°319, pp. 756-760.
  7. P. Servigne & R. Stevens (2015), op. cit.
  8. D. Holmgren (2009). Future scenarios, How communities can adapt to peak oil and climate change, Green Books
  9. P. Newman et al. (2009) Resilient cities. Responding to peak oil and climate change, Island Press.
  10. Here, armed conflict is not included in external threats, and civil war not included in internal threats.
  11. In the context of a post-peak oil transition, this refers to the shift away from an increasing use of energy to a reduction.
<https://www.transitionculture.org/essential-info/what-is-energy-descent>.
  12. A. Sinaï et al. Petit traité de résilience locale, 2015, Éditions Charles Léopold Mayer.
-

Pablo Servigne is an agronomist (Faculté des Sciences Agronomiques de Gembloux, Belgium), PhD (Université libre de Bruxelles), expert in ecology, behaviour and evolution of social insects.

Published July 18, 2019

Article in Turkish

Translation available in English, French, Polish, Russian, Serbian, Albanian

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/yaklasan-firtinalar-kentlerin-gelecegini-ongormek/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe. In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space.

Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.